

مدل‌سازی مشخصات سرپای درخت برای برآورد حجم و زی توده گونه کیکم *Acer monspessulanum* L. Subsp. *cinerascens* (Boiss.) با استفاده از رگرسیون چند متغیره

علی افروزنده^۱، بهمن کیانی^۲ و پدram عطارد^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد
۲- استادیار، دانشگاه یزد، (نویسنده مسوول: bnkiani@yazd.ac.ir)
۳- دانشیار، دانشگاه تهران
تاریخ دریافت: ۹۵/۴/۵ تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۰/۱۹

چکیده

پیش‌بینی حجم و زی توده درختان چند شاخه بر اساس مشخصات سرپا اهمیت زیادی در جنگلداری دارد. در این تحقیق ۲۰ درخت کیکم در جنگل باغ شادی یزد به صورت تصادفی در چهار ترانسکت انتخاب و پس از اندازه‌گیری نماینده قطر یقه، ارتفاع، تعداد ساقه، قطر و مساحت تاج، قطع انجام شد. تنه و سرشاخه‌ها تفکیک و توزین شده و دیسک‌هایی از قسمت‌های مختلف تنه درختان گرفته و به آزمایشگاه منتقل شد. وزن خشک و حجم نمونه‌ها محاسبه و بر اساس نسبت وزن خشک به وزن تر و نیز وزن مخصوص نمونه‌ها، وزن خشک (زی توده بالای زمین) و حجم کل درختان قطع شده محاسبه گردید. جهت مدل‌سازی روابط مشخصات سرپا با حجم و زی توده، از رگرسیون خطی چندمتغیره و تخمین منحنی استفاده شد. نتایج نشان داد که رابطه قوی و معنی‌داری بین حجم و زی توده درختان کیکم با ارتفاع و نماینده قطر یقه وجود دارد. مدل‌های دومتغیره مبتنی بر این دو صفت برای پیش‌بینی وزن تر و خشک شاخه‌ها یا درواقع تاج درخت ($R^2 = 0.85$)، وزن تر و خشک کل درخت ($R^2 = 0.86$) و حجم کل درخت ($R^2 = 0.87$) معنی‌دار و معتبر بودند. قدرت پیش‌بینی مدل‌های درجه دو مبتنی بر ارتفاع تا ۱۰ درصد نسبت به مدل‌های خطی افزایش داشت. افزایش ضریب تعیین در مدل‌های دومتغیره نسبت به تک متغیره برای ارتفاع کل و نماینده قطر یقه از نظر آماری معنی‌دار بوده و ضرایب بین ۶ تا ۴۴ درصد افزایش داشت. همچنین میزان خطا بین ۱۵ تا ۴۱ درصد کاهش نشان داد. در مجموع باید گفت دو متغیر ارتفاع کل و نماینده قطر یقه می‌توانند نزدیک به ۹۰ درصد زی توده و حجم درختان چند شاخه کیکم را با دقت بالا پیش‌بینی کنند.

واژه‌های کلیدی: آلومتری، حجم سرپا، رگرسیون چندمتغیره، زی توده بالای زمین، یزد

مقدمه

زی توده و مشخصات سرپا می‌تواند حائز اهمیت بوده و مدل‌های پیش‌بینی آن الگویی برای سایر مناطق جنگلی باشد. زی توده نیز پایه و اساس بوم‌سازگان‌های خشکی از جمله جنگل و مرتع است و لذا اندازه‌گیری و پایش تغییرات آن در طول زمان از نظر زیست‌محیطی و اقتصادی مهم می‌باشد (۱۲). بعلاوه با اندازه‌گیری مقدار زی توده جنگل، به نوعی می‌توان به نقش درختان در کاهش انتشار کربن در اتمسفر پی برد. میزان زی توده بیانگر توان تولید در واحد سطح یا زمان است و لذا مطالعه آن دارای اهمیت است. اندازه‌گیری زی توده درخت درواقع اندازه‌گیری وزن خشک اجزای مختلف یک درخت است که در این میان زی توده برگ به دلیل انجام فتوسنتز و تولید ماده آلی و همچنین برگشت سالانه عناصر در جریان چرخه بیولوژیک مواد بین بخش زنده و غیرزنده اکوسیستم مهم‌تر است (۱). انتخاب روشی مناسب برای برآورد دقیق زی توده و حجم درختان به صورت سرپا همواره مدنظر محققان بوده و در حال حاضر این مهم از طریق روابط رگرسیونی بدست آمده از آلومتری گونه‌های مختلف ممکن شده است (۲۵).

جنگل‌ها مقادیر عظیمی کربن در زی توده خود ذخیره می‌کنند. تنها راه آگاهی از مقدار دقیق کربن ذخیره‌شده، اندازه‌گیری زی توده با قطع و توزین درختان است (۲۷). از آنجاکه بین مقدار زی توده و مشخصات سرپای درختان جنگلی معمولاً رابطه مستقیم وجود دارد، با بررسی این روابط می‌توان

جنگل‌ها نقش مهمی در مواجهه با آثار تغییرات اقلیمی و چرخه کربن در سطح جهان ایفا می‌کنند. برآورد مشخصه‌های کمی جنگل در ارزیابی این نقش ضروری است که به روش‌های مختلف انجام می‌شود. مهم‌ترین خصوصیات توده‌های جنگلی در مناطق خشک شامل تاج‌پوشش در هکتار، تعداد در هکتار و سطح مقطع در هکتار هستند که برای اندازه‌گیری آن‌ها به صورت مستقیم از آماربرداری استفاده می‌شود. اما محاسبه برخی خصوصیات مانند حجم و زی توده مستلزم صرف وقت و هزینه است. حجم درختان تعیین‌کننده میزان چوب در واحد سطح جنگل بوده و برای تعیین رویش و درنهایت تولید و محصول جنگل مورد نیاز است. در واقع آگاهی از موجودی جنگل، برنامه‌ریزی بهتر و دقیق‌تر برای منابع جنگلی را میسر می‌سازد. با توجه به وسعت واحدهای برنامه‌ریزی در جنگل، محاسبه دقیق حجم درختان جنگلی مستلزم صرف هزینه و وقت زیاد می‌باشد (۲۵). محاسبه دقیق حجم درختان سرپا مشکل بوده و دقت محاسبه حجم درختان افتاده را ندارد. از طرفی برآورد دقیق حجم سرپا برای درختان جنگلی ضرورت دارد و در همین راستا روش‌های متعددی برای برآورد آن توسط محققان مختلف در مناطق جنگلی جهان به کار گرفته شده است. اگرچه تعیین حجم اولویت اصلی مدیریت مناطق خشک نیست اما به‌رحال حجم درختان از بیومتری‌های جنگل بوده بعلاوه رابطه آن با

پورشکوری و حسن‌زاد (۲۴) و ورامش و همکاران (۳۴) اشاره نمود. دسته دوم پژوهش‌هایی هستند که با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای و تکنیک‌های سنجش‌ازدور انجام می‌شوند. از جمله گونلو و همکاران (۹) از تصاویر لندست ۸ برای برآورد زی‌توده جنگل‌های کاج در آناتولی ترکیه استفاده و شاخص‌های مناسب را برای این کار معرفی نمودند. هال و همکاران (۱۰) با کمک تصاویر زی‌توده جنگل را نقشه‌سازی کرده و یا استرونک و همکاران (۳۱) ترکیبی از تصاویر لندست و لیدار را برای این کار استفاده کردند.

در این تحقیق از شیوه زمینی با قطع کامل درختان استفاده و تلاش شد تا با کمک تکنیک تحلیل رگرسیون، روابط آلومتریک برای پیش‌بینی زی‌توده و حجم درختان کبک تعیین و قدرت مدل‌های به‌دست‌آمده مورد ارزیابی قرار گیرد. با توجه به این‌که درختان کبک در منطقه مورد مطالعه چند شاخه هستند، برآورد حجم آن‌ها با فرمول‌های حجم‌یابی دشوار است. از این‌رو روابط آلومتریک به‌دست‌آمده علاوه بر زی‌توده، می‌توانند برآورد خوبی از حجم درخت به‌عنوان یک صفت مهم نیز ارائه نمایند. برآوردهای انجام‌شده از زی‌توده نیز معیاری برای تعیین قابلیت این‌گونه در تثبیت کربن در واحد سطح جنگل‌های ایران-تورانی خواهند بود.

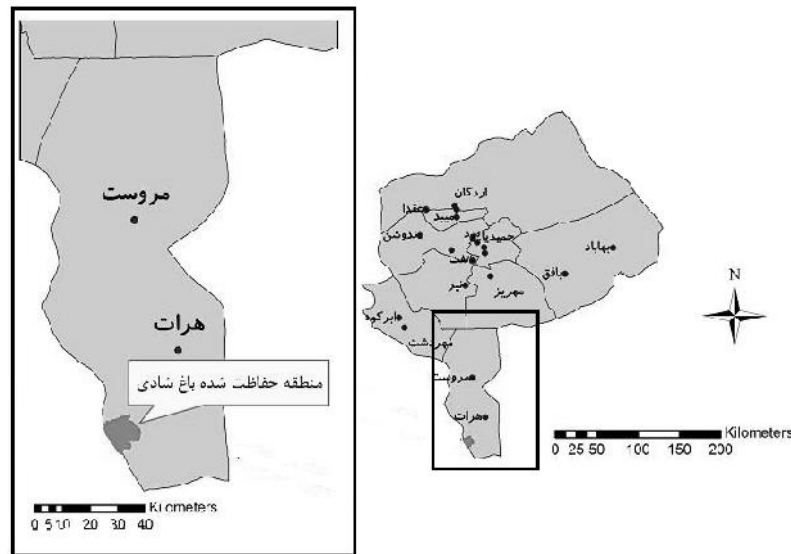
مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه

جنگل حفاظت‌شده باغ شادی در ۲۳۰ کیلومتری جنوب شهر یزد و فاصله حدود ۳۰ کیلومتری شهر هرات، در شهرستان خاتم واقع شده است (۳۵° ۵۴' تا ۱۴° ۵۴' طول شرقی و ۵۰° ۴۲' تا ۲۹° ۴۱' عرض شمالی). مساحت منطقه مورد مطالعه ۱۱۶۶۵ هکتار است و در محدوده ارتفاعی ۲۶۶۴-۱۸۴۰ متر از سطح دریا قرار دارد. اقلیم آن نیمه‌خشک، میانگین بارندگی ماهیانه ۲۸۵ میلی‌متر و میانگین سالیانه دما ۱۷/۴ درجه سانتی‌گراد است. گونه‌های مهم حاضر در ترکیب جنگل‌های این منطقه شامل بنه (*Pistacia atlantica* F.& M.)، کبک (*Acer cinerascens* L.)، بادام‌کوهی (*Amygdalus scoparia* Spach.)، ارژن (*A. A.*)، افدرا (*Ephedra mucronata*) و دافنه (*Daphne mezereum* C.Koch.) بوده و این جنگل جزو سازند بنه-بادام در منطقه کوهستانی ایران-تورانی است (۲۹).

نسبت به پیش‌بینی زی‌توده در واحد تک‌درخت و سپس در واحد سطح جنگل اقدام نمود. به این روابط، روابط آلومتریک گفته می‌شود. مدل‌های آلومتریک در واقع معادلات تجربی بین زی‌توده و متغیرهایی مثل قطر برابر سینه می‌باشند که به سهولت قابل‌اندازه‌گیری هستند (۱۴). به عبارت درست‌تر، معادلات آلومتریک عبارت‌اند از رابطه بین حجم و زی‌توده درختان و برخی ویژگی‌های بیوفیزیکی آن‌ها از قبیل قطر برابر سینه و ارتفاع تنه که قابلیت تجاری دارند (۲). با کمک تحلیل رگرسیون می‌توان اقدام به مدل‌سازی نموده و مقدار متغیرهای موردعلاقه را بر اساس برخی متغیرها که اندازه‌گیری آن‌ها ساده یا کم‌هزینه است برآورد نمود (۲۶). در این میان، مدل‌های به‌دست‌آمده برای درختان چند شاخه که تعیین حجم آن‌ها با استفاده از فرمول‌های حجم‌یابی دشوار است بسیار کاربردی خواهند بود.

پژوهش‌هایی که برای برآورد زی‌توده و حجم انجام‌شده است را می‌توان به دو دسته کلی تقسیم کرد: دسته اول پژوهش‌هایی هستند که به شیوه زمینی و با قطع کامل درختان انجام‌شده‌اند. در این رابطه تحقیقات بسیاری در نقاط مختلف دنیا انجام‌شده است. از جمله به تحقیق اسپینوزا و همکاران (۸) برای برآورد میزان کربن برداشت‌شده در قالب زی‌توده جنگل‌کاری‌های *Pinus radiata* در شیلی می‌توان اشاره نمود که تعادل مثبت به سمت ذخیره کربن را در سال‌های آینده پیش‌بینی نمودند. همچنین لاکلاو (۱۶) زی‌توده جنگل‌کاری‌های *Pinus ponderosa* و *Austrocedrus chilensis* را در پاتاگونیا مورد بررسی قرار داده و اثر جایگزینی آن‌ها را با یکدیگر در تغییرات کربن مشخص نمودند. در تایلند نیز زی‌توده بالای زمین و میزان ترسیب کربن آن در جنگل‌های بارانی مورد ارزیابی قرار گرفت (۳۲). اما در ایران تحقیق در مورد زی‌توده و حجم درختان نوپاست و تاکنون گونه‌های اندکی از جنگل‌های طبیعی و دست کاشت مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. از جمله بردبار و مرتضوی جهرمی (۳) ضمن بررسی پتانسیل ذخیره کربن در جنگل‌کاری‌های اکالیپتوس و آکاسیا در استان فارس، نشان دادند که گونه‌های مورد بررسی در رویشگاه‌های حاصلخیز تولید بیوماس بیشتری دارند. همچنین سهرابی و شیروانی (۳۰) روابط آلومتریک را برای برآورد زی‌توده *Pistacia atlantica* مورد بررسی قرار داده و بر اساس قطر تاج توانستند تا ۹۳ درصد تغییرات را پیش‌بینی کنند. از سایر مطالعات می‌توان به پناهی و همکاران (۲۲)، پورهاشمی و همکاران (۲۵)،

شکل ۱- موقعیت مکانی منطقه مورد مطالعه در استان یزد
Figur 1. Location of study area in Yazd province

روش تحقیق

ابتدا نقشه توپوگرافی منطقه مورد مطالعه با مقیاس ۱:۸۰۰۰۰ تهیه شد. سپس بخشی از گسترش‌گاه گونه کیکم (*Acer monspessulanum* Subsp. *cinerascens*) (Boiss.) که با جنگل گردشی تعیین و جهت انجام قطع انتخاب شده بود، روی نقشه منطقه مورد مطالعه مشخص شد. چهار ترانسکت ۱۰۰ متری به صورت تصادفی روی نقشه مشخص و مختصات نقطه شروع آن‌ها یادداشت شد. نقطه شروع ترانسکت‌ها با کمک GPS در عرصه بازیابی و با حرکت در جهت ارتفاعات در هر ترانسکت پنج درخت (در مجموع بیست درخت) انتخاب و علامت‌گذاری شد. با وجود محدودیت‌های موجود برای قطع، تلاش شد تا حتی‌الامکان درختان از ابعاد مختلف در نمونه‌ها حضور داشته باشند. مشخصات سرپای درختان قبل از قطع اندازه‌گیری شد که شامل ارتفاع درخت تا دقت دسی‌متر (با شیب‌سنج سونتو)، تعداد ساقه‌ها، میانگین قطر تاج (تا دقت سانتیمتر به وسیله متر نواری)، مساحت تاج (تا دقت دسی‌متر مربع) و نماینده قطر یقه درختان کیکم تا دقت میلی‌متر با کولیس بود. نماینده قطر یقه از رابطه ۱ مورد محاسبه قرار گرفت (۶).

توجه به قطع درختان در فصل زمستان امکان محاسبه زی‌توده برگ‌ها وجود نداشت. تمامی تنه‌ها به صورت جداگانه برای هر درخت توزین شده (با ترازوی دیجیتال تا دقت ۰/۰۵ گرم) و دیسک‌هایی از محل یقه و قطر برابر سینه درختان جهت تعیین وزن مخصوص چوب برداشت شد. شاخه‌ها نیز توزین شده و نمونه‌هایی برای تعیین وزن مخصوص برداشت و به آزمایشگاه منتقل شد.

$$B = R \times WW \quad (2)$$

نمونه‌ها به مدت ۴۸ ساعت در دمای ۸۰ درجه سانتی‌گراد در آون قرار گرفته و سپس وزن خشک آن‌ها با ترازوی دیجیتال (تا دقت ۰/۰۵ گرم) اندازه‌گیری شد. بر اساس نسبت وزن خشک به وزن تر نمونه‌ها، زی‌توده تمامی درختان از رابطه ۲ محاسبه گردید.

$$= M \div V \quad (3)$$

در این رابطه وزن مخصوص برحسب کیلوگرم بر مترمکعب، M وزن خشک نمونه برحسب کیلوگرم و V حجم نمونه برحسب مترمکعب می‌باشند (۳۴). حجم تنه‌ها با توجه

$$DRC = \sqrt{d_1^2 + \dots + d_n^2} \quad (1)$$

در این رابطه d_1 تا d_n قطر یقه ساقه‌ها در ارتفاع ۱۰ سانتیمتر هستند که پس از رسیدن به دو باهم جمع شده و در نهایت از آن‌ها جذر گرفته می‌شود و DRC نیز نماینده قطر یقه است. پس از اندازه‌گیری مشخصات در حالت سرپا، درختان مورد مطالعه به‌طور کامل قطع شده و تفکیک تنه و شاخه‌ها از محل شروع تاج صورت گرفت. لازم به ذکر است با

در این رابطه R_S^2 ضریب تعیین مدل کوچک‌تر (خطی یا تک متغیره) و R_L^2 ضریب تعیین مدل بزرگ‌تر (معادله درجه دو یا چند متغیره) هستند. همچنین K_L و K_S به ترتیب تعداد متغیرهای مستقل در مدل‌های کوچک‌تر و بزرگ‌تر و N تعداد زوج مشاهدات هستند. آماره F به‌دست‌آمده از رابطه فوق با درجه آزادی صورت $K_L - K_S$ و درجه آزادی مخرج $(K_L - 1)$ F با جدول F مقایسه شد. بزرگ‌تر بودن F محاسبه‌شده از جدول نشان‌دهنده معنی‌دار بودن تغییرات ضریب تعیین خواهد بود (۱۵).

نتایج و بحث

با توجه به این‌که گاه متغیرهای مستقل به‌صورت ترکیبی در پیش‌بینی یک متغیر وابسته نقش دارند باهدف به دست آوردن مدل‌های قوی‌تر باقابلیت پیش‌بینی بهتر از تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش گام‌به‌گام استفاده شد. بر این اساس مدل‌های دومتغیره مبتنی بر ارتفاع درخت و نماینده قطر یقه برای پیش‌بینی وزن تر و خشک تنه، وزن خشک درخت، وزن خشک و تر و حجم کل شاخه، حجم تنه، شاخه‌ها و حجم کل درخت معنی‌دار بوده و ضرایب تعیین به نحو چشم‌گیری نسبت به حالت تک متغیره افزایش داشت (جدول ۱).

به مشخص بودن وزن خشک و وزن مخصوص چوب برای هر درخت محاسبه‌شده و همچنین زی‌توده هوایی درخت (به‌عبارت برگ‌ها) از مجموع زی‌توده تنه‌ها و شاخه‌ها به دست آمد. داده‌ها در نرم‌افزار SPSS 21 وارد شده و ابتدا با محاسبه آماره‌های توصیفی، از عدم وجود اشتباهات اطمینان به عمل آمد. سپس نمودار پراکنش داده‌ها رسم و خطی بودن رابطه متغیرها و نیز وجود یا عدم وجود نقاط پرت مورد کنترل و اصلاح قرار گرفت.

برای مدل‌سازی از تکنیک‌های رگرسیون گام‌به‌گام و تخمین منحنی استفاده شد. اعتبار مدل‌های به‌دست‌آمده با رسم نمودارهای نرمالیده و پراکنش مقادیر خطا مورد ارزیابی قرار گرفت. همچنین میانگین مربعات خطای نرمال شده (NRMSE) جهت تعیین بهترین مدل‌ها و نیز مشخص نمودن میزان دقت آن‌ها محاسبه شد (۲۱، ۱۹). مقدار این شاخص در بازه ۱۰ تا ۲۰ و ۲۰ تا ۳۰ درصد به ترتیب بیانگر وضعیت مناسب و متوسط مدل و مقادیر بیشتر از ۳۰ درصد نشان‌دهنده عدم اطمینان مدل است (۱۴). معنی‌دار بودن تغییرات ضریب تعیین از مدل‌های تک متغیره به دومتغیره و نیز از درجه یک به درجه دو با استفاده از آزمون F به‌صورت رابطه ۴ مورد بررسی قرار گرفت:

$$F = \frac{(R_L^2 - R_S^2) / (K_L - K_S)}{(1 - R_L^2) / (N - K_L - 1)} \quad (4)$$

جدول ۱- مدل‌های چند متغیره برای ارتفاع و قطر یقه به‌عنوان متغیر پیش‌بینی کننده

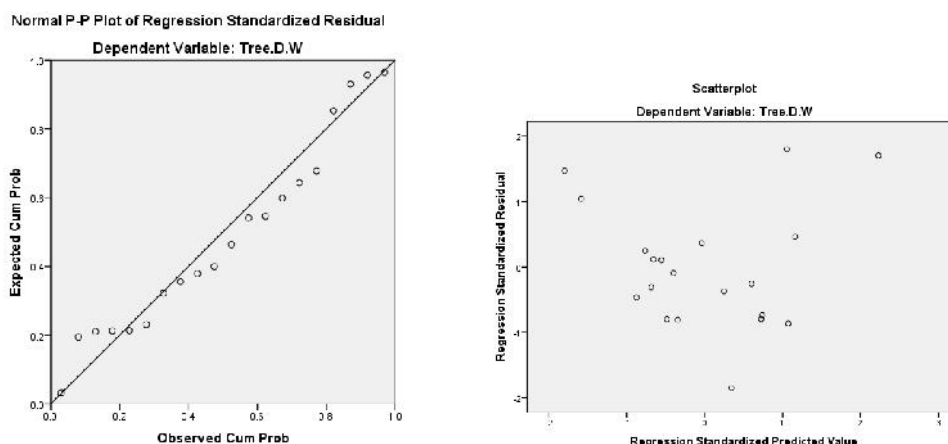
Table 1. Multivariate models for height and DRC as predictor variables

مدل	NRMSE	اَشْتِیَاه مِعیَار	ضریب تعیین	متغیر وابسته
$Y = -97/5 + 4/2 X_1 + 15/15 X_2$	9/2	20/88	0/85	وزن تر شاخه‌ها (کیلوگرم)
$Y = -148/18 + 7/0.85 X_1 + 20/513 X_2$	10/2	31/33	0/86	وزن تر درخت
$Y = -130/0.7 + 6/0.3 X_1 + 18/57 X_2$	9/9	26/21	0/87	وزن خشک درخت
$Y = -84/83 + 3/67 X_1 + 13/18 X_2$	9/2	18/17	0/85	وزن خشک شاخه‌ها
$Y = -0/92 + 0/0.4 X_1 + 0/14 X_2$	11/9	0/19	0/85	حجم کل شاخه‌ها
$Y = -0/149 + 0/0.7 X_1 + 0/23 X_2$	9/9	0/28	0/87	حجم کل درخت

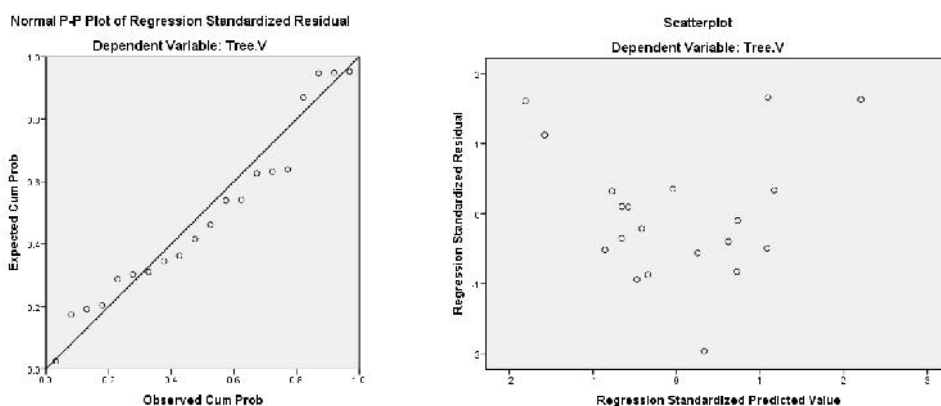
در جدول فوق X_1 نماینده قطر یقه و X_2 ارتفاع کل درخت هستند

بودن نقاط به خط ۴۵ درجه در نمودار نرمالیده نشان‌دهنده نرمال بودن توزیع مقادیر خطا و تصادفی بودن پراکنش نقاط در نمودارهای مقادیر باقی‌مانده نشان‌دهنده همگنی واریانس مقادیر خطا بوده و این دو دلایلی برای اعتبار مدل‌های به‌دست‌آمده هستند (۱۵).

بر اساس نتایج می‌توان گفت مهم‌ترین متغیر مستقل نماینده قطر یقه و پس‌از آن ارتفاع درخت بوده و تعداد ساقه و مساحت تاج پیش‌بینی کننده خوبی برای زی‌توده و حجم درختان کبک نبودند. برخی از نمودارهای نرمالیده و پراکنش مقادیر خطا در شکل‌های ۲ و ۳ قابل‌ملاحظه هستند. نزدیک

شکل ۲- نمودار نرمال‌یته (چپ) و پراکنش (راست) مقادیر خطا برای وزن خشک درخت
Figure 2. Normality plot (left) and dispersion plot (right) of residuals for tree dry weight

شکل ۳- نمودار نرمال‌یته (چپ) و پراکنش (راست) مقادیر خطا برای حجم کل درخت
Figure 3. Normality plot (left) and dispersion plot (right) of residuals for tree volume

زی توده تاج درختان کاج حلب *Pinus halepensis* Mill. یونان بررسی و مشخص شد که قطر برابرینه بهترین متغیر مستقل بوده و ۸۸-۸۲ درصد تغییرات را پیش‌بینی می‌کند. همچنین سگورا و کانینن (۲۸) قطر برابرینه را بهترین متغیر مستقل برای برآورد حجم درختان جنگلی در جنگل‌های مرطوب کاستاریکا ارزیابی کردند ($R^2 = 0.77 - 0.87$). با توجه به نحوه محاسبه نماینده قطر یقه باید گفت، زیادت‌ر بودن این متغیر به معنای قطورتر بودن ساقه‌ها است و نظر به این‌که متغیر قطر در محاسبه حجم چوب آلات اهمیت و نقش زیادی دارد، زیادت‌ر بودن نماینده قطر یقه پیامد مشخصی دارد که آن‌هم افزایش حجم و نیز زی‌توده است.

دقیق‌ترین مدل‌ها به روش تخمین منحنی برای پیش‌بینی حجم سرپا و زی‌توده کل مربوط ارتفاع کل درخت بود. همچنین ارتفاع کل به این روش توانست با دقت مناسبی وزن‌تر و خشک تنه را پیش‌بینی نماید. ارتفاع در ترکیب با

در این تحقیق با توجه به استفاده از ۲۰ داده در تحلیل رگرسیون و این‌که این ۲۰ درخت باهدف احصا نمودن تنوع موجود در درختان منطقه از ابعاد مختلف انتخاب شده‌اند، به‌واسطه محدودیت‌های قانونی امکان قطع درختان بیشتر وجود نداشته و لذا در برخی ابعاد تعداد نمونه کم بوده و باعث شده که نمودار پراکنش در منتهی‌الیه سمت راست و چپ کمی کشیده باشد.

در تحقیق پارساپور و همکاران (۲۳) قطر برابرینه با ضریب تبیین ۰/۹۵ مدل‌هایی با دقت بسیار خوب برای تعیین زی‌توده چهار گونه صنوبر ارائه داد. بر این اساس انتظار می‌رفت که نماینده قطر یقه درختان کیکم نیز بتواند مدل‌های مناسبی برای برآورد زی‌توده ارائه دهد. نتایج مطالعه حاضر نیز نشان داد که نماینده قطر یقه پیش‌بینی‌کننده خوبی برای زی‌توده درختان کیکم بود. در تحقیق میتسوپولوس و دیمیتریکاپولوس (۲۰) روابط آلومتریک برای پیش‌بینی

تک متغیره به سه متغیره (قطر، ارتفاع و وزن مخصوص چوب) را که ۴/۶ درصد بیشتر نبوده راه، از نظر آماری مورد بررسی قرار ندادند. همچنین براندیس و همکاران (۴) بر اساس دو متغیر قطر و ارتفاع توانستند ۹۹-۸۳ درصد حجم کل سرپا و ۹۸-۵۶ درصد حجم تجاری درختان را در جنگل های خشک پورتوریکو پیش بینی کنند.

در تحقیق لیتون و کافمن (۱۷) روابط آلومتریک برای پیش بینی زی توده دو گونه *Metrosideros polymorpha* Gaudich. و *Dodonaea viscosa* Jacq. در هاوایی بررسی شده و مشخص شد که مدل های ویژه گونه که برای هر گونه جداگانه تهیه می شوند با مدل عمومی که برای کل جنگل تهیه می شود ۸۸-۴۳ درصد اختلاف دارد. از این رو پیشنهاد شد که برآورد زی توده برای هر گونه و رویشگاه جداگانه انجام و معادلات مربوط به آن تدوین شوند. نتایج آزمون F جهت بررسی معنی دار بودن تغییرات ضریب تعیین از مدل های تک متغیره مبتنی بر نماینده قطر یقه و ارتفاع به مدل های دومتغیره مبتنی بر هر دو صفت در جدول ۲ مشاهده می شوند:

نماینده قطر یقه نیز پیش بینی کننده خوبی برای وزن شاخه، وزن تر تنه، وزن خشک درخت، وزن خشک شاخه، حجم کل شاخه و حجم کل درختان کیکم بود.

در مطالعه هیرو و همکاران (۱۱) که بر روی درختان شاخه زاد انجام شد، قطر بلندترین ساقه برای تعیین زی توده *Cyathea erinaceae* به عنوان بهترین متغیر پیش بینی کننده انتخاب شد. در تحقیق حاضر نیز ارتفاع کل درواقع همان ارتفاع بلندترین ساقه است که توانست با دقت مناسب تا ۷۰ درصد تغییرات حجم درخت را پیش بینی نماید. در تحقیق حاضر نماینده قطر یقه درختان کیکم که به نوعی می توان نقش آن را مانند قطر برابرسینه در درختان دارای تنه واحد در نظر گرفت، در ترکیب با ارتفاع توانستند بهترین مدل ها را برای پیش بینی حجم و زی توده درختان کیکم ارائه دهند که این نتایج با تحقیق واحدی و همکاران (۳۳) مطابقت دارد. در تحقیق مذکور قطر برابرسینه و ارتفاع در ترکیب با یکدیگر توانستند تا ۹۵ درصد تغییرات زی توده درختان راش *Fagus orientalis* L. را در شمال ایران پیش بینی کنند. البته آن ها معنی دار بودن تغییرات ضریب تعیین از مدل های

جدول ۲- بررسی معنی داری افزایش ضریب تعیین در مدل دومتغیره نسبت به مدل های تک متغیره

Table 2. Significance of R-square change from simple models to multivariate model

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب تعیین مدل تک متغیره	ضریب تعیین مدل دومتغیره	F
وزن تر شاخه ها	نماینده قطر یقه	۰/۷۹	۰/۸۵	۶/۸*
	ارتفاع	۰/۵۶	۰/۸۵	۳۲/۸**
وزن تر درخت	نماینده قطر یقه	۰/۷۰	۰/۸۶	۱۹/۴**
	ارتفاع	۰/۶۶	۰/۸۶	۲۴/۲**
وزن خشک درخت	نماینده قطر یقه	۰/۷۰	۰/۸۷	۲۲/۲**
	ارتفاع	۰/۶۸	۰/۸۷	۲۴/۸**
وزن خشک شاخه	نماینده قطر یقه	۰/۷۹	۰/۸۵	۶/۸*
	ارتفاع	۰/۵۶	۰/۸۵	۳۲/۸**
حجم شاخه ها	نماینده قطر یقه	۰/۷۳	۰/۸۵	۱۳/۶**
	ارتفاع	۰/۴۱	۰/۸۵	۴۹/۸**
حجم درخت	نماینده قطر یقه	۰/۷۰	۰/۸۷	۲۲/۲**
	ارتفاع	۰/۷۰	۰/۸۷	۲۲/۲**

صفت دارند. مقدار ریشه مربعات نرمال شده خطا در مدل های دومتغیره کاهش زیادی داشت که حاکی از افزایش دقت آن ها است. نتایج مقایسه مقادیر NRMSE در جدول ۳ قابل مشاهده است:

همان گونه که در جدول فوق ملاحظه می شود، افزایش ضریب تعیین در تمامی موارد معنی دار بوده و بر این اساس می توان گفت مدل های دومتغیره مبتنی بر ارتفاع و نماینده قطر یقه، برازش بهتری نسبت به مدل های تک متغیره این دو

جدول ۳- میزان کاهش خطا در مدل های دومتغیره نسبت به مدل تک متغیره

Table 3. Amount of error decrease in two-variable vs. simple models

متغیر وابسته	متغیر مستقل	NRMSE مدل تک متغیره	NRMSE مدل دومتغیره	درصد کاهش خطا
وزن تر شاخه ها	نماینده قطر یقه	۱۰/۹	۹/۲	۱۵
	ارتفاع	۱۵/۸	۹/۲	۴۱
وزن تر درخت	نماینده قطر یقه	۱۳/۹	۱۰/۲	۲۶
	ارتفاع	۱۴/۷	۱۰/۲	۳۰
وزن خشک درخت	نماینده قطر یقه	۱۳/۸	۹/۹	۲۸
	ارتفاع	۱۴/۵	۹/۹	۳۱
وزن خشک شاخه	نماینده قطر یقه	۱۰/۹	۹/۲	۱۵
	ارتفاع	۱۵/۸	۹/۲	۴۱
حجم شاخه ها	نماینده قطر یقه	۱۹/۵	۱۱/۹	۲۸
	ارتفاع	۱۴/۱	۱۱/۹	۱۵
حجم درخت	نماینده قطر یقه	۱۳/۷	۹/۹	۲۷
	ارتفاع	۱۴/۱	۹/۹	۲۹

حجم و زی‌توده ضریب تعیین افزایش‌یافته و این افزایش معنی‌دار بود. البته رابطه نماینده قطر یقه- حجم نیز اصولاً درجه دو است منتهی با توجه به این که نسبت به مدل خطی افزایشی در ضریب تعیین حاصل نشد از ذکر آن در قسمت نتایج خودداری شد.

آن‌چنان که مشاهده می‌شود دقت مدل دومتغیره بین ۱۵ تا ۴۱ درصد نسبت به حالت تک متغیره افزایش داشته که بسیار قابل توجه است. برازش توابع درجه دو و درجه سه بر داده‌ها نشان داد که تنها در خصوص مدل‌های مبتنی بر ارتفاع کل درخت قدرت پیش‌بینی مدل درجه‌دو بیشتر از مدل خطی بود (جدول ۴). مقایسه روابط خطی و درجه دو نشان داد که در مدل‌های درجه‌دو مبتنی بر ارتفاع درختان، برای پیش‌بینی

جدول ۴- مقایسه مدل‌های خطی و درجه‌دو مبتنی بر ارتفاع کل درخت

رابطه	مدل	ضریب تعیین	F	اشتباه معیار	NRMSE	مدل
حجم سرپا - ارتفاع	خطی	۰/۷۰	۵/۱۷*	۰/۰۴۷	۱۴/۱	$Y = -0/182 + 0/066 X$
	درجه‌دو	۰/۷۷		۰/۰۴۲	۱۲/۱۷	$Y = -0/115 + 0/018 X^2$
زی‌توده کل - ارتفاع	خطی	۰/۶۶	۴/۴ ^{NS}	۵۲/۰۶	۴۹/۳۹	$Y = -182/992 + 67/672 X$
	درجه‌دو	۰/۷۳		۴۷/۵۷	۱۸/۷۴	$Y = 123/2 + 18/546 X^2$
وزن تر تنه - ارتفاع	خطی	۰/۶۱	۱۴/۵**	۲۶/۸۱	۲۵/۴۳	$Y = -9/033 + 31/26 X$
	درجه‌دو	۰/۷۹		۲۰/۳۳	۱۵/۵۸	$Y = 141/8 - 86/4 X + 14/04 X^2$
وزن خشک تنه - ارتفاع	خطی	۰/۶۲	۱۵/۳**	۲۲/۸۸	۲۱/۷۰	$Y = -78/439 + 27/181 X$
	درجه‌دو	۰/۸		۱۶/۹۱	۱۶/۳۴	$Y = 125/15 - 76/2 X + 12/3 X^2$

* و **: افزایش ضریب تعیین به ترتیب در سطوح یک و پنج درصد معنی‌دار است NS: افزایش ضریب تعیین معنی‌دار نیست

برای تشخیص الگوهای موجود در داده‌ها، مفیدتر از بررسی رابطه بین متغیرها باشد (۱۵).

به‌طورکلی در این تحقیق مشخص شد که مدل‌های دومتغیره مبتنی بر ارتفاع درختان و نماینده قطر یقه برای پیش‌بینی زی‌توده و حجم تنه، شاخه و قسمت هوایی درختان چندشاخه کیکم معنی‌دار بوده و می‌توانند ۸۷-۸۵ درصد تغییرات را پیش‌بینی نمایند. لازم به ذکر است که ضرایب تعیین در این مدل‌ها به نحو چشم‌گیری نسبت به حالت تک متغیره افزایش و مقادیر خطا کاهش داشتند. مدل‌های درجه دو تنها با حضور متغیر ارتفاع کل به‌عنوان پیش‌بینی کننده حجم و زی‌توده معنی‌دار بوده و افزایش مقدار ضریب تعیین در آن‌ها نسبت به مدل‌های خطی از نظر آماری معنی‌دار بود. مقدار ریشه میانگین مربعات خطا برای مدل‌های دومتغیره زیر ۱۵ درصد بود که نشان‌دهنده دقت بالای آن‌ها است.

در پایان باید گفت از آنجاکه ارتباط بین زی‌توده و خصوصیات آلومتریک، بسته به سن درخت، عملیات مدیریتی، ساختار جنگل، خصوصیات اقلیمی و بیوفیزیکی رویشگاه متفاوت می‌باشد (۱۸) لازم است تحقیق حاضر برای گونه کیکم در رویشگاه‌های دیگر منطقه ایران-تورانی نیز انجام شود تا قابلیت تعمیم مدل‌های بدست آمده در این تحقیق برای برآورد حجم و زی‌توده ارزیابی گردد. در مجموع می‌توان گفت زی‌توده و حجم درختان کیکم که فاقد تنه واحد هستند، با دقت مناسبی قابل برآورد بوده و برخی مشخصات سرپای این درختان که اندازه‌گیری آن‌ها ساده و کم‌هزینه است، نزدیک به ۹۰ درصد از تغییرات را می‌توانند پیش‌بینی نمایند.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، ضرایب تعیین برای زی‌توده کل و حجم سرپا که مهم‌ترین متغیرهای وابسته هستند تا ۷ درصد و برای سایر متغیرها تا حداکثر ۱۸ درصد افزایش یافته‌اند. آزمون F نشان داد که افزایش ضریب تعیین تنها در مورد زی‌توده کل معنی‌دار نبوده اما در سایر موارد از نظر آماری، معنی‌داری تغییرات ضریب تعیین تایید شد.

قطر تاج در موقعیت‌های مختلف درخت در توده تغییر می‌کند و تحت تأثیر عواملی چون رویشگاه، شاخه‌دوانی و جایگاه درخت در آشکوب‌بندی جنگل قرار دارد. این متغیر همچنین همبستگی خوبی با ارتفاع درخت دارد و افزایش آن می‌تواند به تجمه زی‌توده در درخت بیانجامد. از این رو ممکن است حضور آن باعث افزایش دقت مدل‌ها شود (۵). در تحقیق حاضر قطر تاج در مدل‌های چندمتغیره حذف‌شده و برای حضور در مدل‌ها مناسب تشخیص داده نشد. تحلیل همبستگی نشان داد که رابطه مثبت و مستقیم بین این متغیر و ارتفاع درختان وجود دارد. از طرفی در تحلیل تک متغیره این صفت توانست تا ۸۰ درصد تغییرات حجم و زی‌توده درختان کیکم را پیش‌بینی نماید. بر همین اساس می‌توان گفت وجود هم خطی چندگانه بین دو متغیر قطر تاج و ارتفاع باعث حذف آن شده است و باید گفت اگرچه روش گام‌به‌گام مدل‌های اقتصادی تولید می‌کند اما در انتخاب متغیرها کورکورانه عمل می‌نماید. درواقع رگرسیون چندگانه خصوصاً به انتخاب متغیرها خیلی حساس است و نتایج آن را باید با احتیاط استفاده کرد. باید در مورد داده‌ها و متغیرها اطلاعات کامل و کافی کسب شود. ممکن است رگرسیون چندگانه

منابع

1. Adl, H. 2007. Estimation of leaf biomass and leaf area index of two major species in Yasuj forests. Iranian Journal of Forest and Poplar Research, 15(4): 417-426 (In Persian).
2. Basuki, T.M., P.E. Van Laake, A.K. Skidmore and Y.A. Hussin. 2009. Allometric equations for estimation the above-ground biomass in tropical lowland Dipterocarp forests. Forest Ecology and Management, 257: 1684-1694.
3. Bordbar, S.K. and S.M. Mortazavi Jahromi. 2006. Investigating the potential of carbon sequestration in Eucalyptus sp. and Acacia sp. Plantations, West Fars Province. Pajouhesh and Sazandegi, 70: 90-103 (In Persian).
4. Brandeis, T., M. Delaney, L. Royer and B. Parresol. 2006. Allometric equations for predicting Puerto Rican dry forest biomass and volume, Proceedings of the Eighth Annual Forest Inventory and Analysis Symposium, USDA Forest Service, USA, 197-202.
5. Cal, S., X. Kang and L. Zhang. 2013. Allometric models for aboveground biomass of ten tree species in northeast China. Annals of Forest Research, 56(1): 105-122.
6. Chojnacky, D.C. 1988. Woodland volume equations for Arizona Fort Apache and San Carlos Indian reservations, USDA Forest Service, Intermountain Research Station, 7 pp.
7. Cornelissen, J.H.C., S. Lavorel, E. Garnier, S. Díaz, N. Buchmann, D.E. Gurvich, P.B. Reich, H. Steege, H.D. Morgan, M.G.A. Van der Heijden, J.G. Pausas and H. Poorter. 2003. A handbook of protocols for standardization and easy measurement of plant functional traits worldwide. Australian Journal of Botany, 51: 335-380.
8. Espinosa, M., E. Acuna, J. Cancino, F. Monoz and A.D. Perry. 2005. Carbon sink potential of radiata Pine plantations in Chile. Forestry, 78(1): 11-19.
9. Gunlu, A., I. Ercanli, E.Z. Baskent and G. Gakir. 2014. Estimating aboveground biomass using Landsat TM imagery: A case study of Anatolian Crimean pine forests in Turkey, Annals of Forestry Research, 57(2): 289-298.
10. Hall, R.J., R.S. Skakuna, E.J. Arsenault and S. Case. 2006. Modeling forest stand structure attributes using Landsat ETM+ data: Application to mapping of aboveground biomass and stand volume. Forest Ecology and Management, 225: 378-390.
11. Hierro, J., L.C. Branch, D. Villarreal and K.L. Clark. 2000. Predictive Equation for Biomass and Fuel Characteristics of Argentine shrubs. Journal of Range management, 53(6): 617-621.
12. Hosseini, S.Z., M. Abbasi, S. Bakhtiarvand and M. Salehi. 2015. Proper models to estimate aboveground biomass using Quickbird satellite imagery in plantation areas of Isfahan's Mobarakeh Steel Company. Iranian Journal of Forest and Poplar Research, 23(1): 143-153 (In Persian).
13. Ketterings, Q.M., R. Coe, M.V. Noordwijk, Y. Ambagau and C.A. Palm. 2001. Reducing uncertainty in the use of allometric biomass equations for predicting above-ground tree biomass in mixed secondary forests. Forest Ecology and Management, 146: 199-209.
14. Khorsand, A., V. Rezaverdinezhad and A. Shahidi. 2014. Performance evaluation of AquaCrop model to predicting the performance of Wheat, moisture and salinity of soil profile under drought and salinity stresses. Water Management and Irrigation, 4(1): 89-104 (In Persian).
15. Kiani, B. 2014. Applying modern statistics in natural resources, Yazd University Publications, Yazd, Iran, 522 pp (In Persian).
16. Laclau, P. 2003. Biomass and carbon sequestration of ponderosa Pine plantation and native Cypress forest in northwest Patagona. Forest Ecology and Management, 181(28): 17-25.
17. Litton, C.M. and J.B. Kauffman. 2008. Allometric models for predicting aboveground biomass in two widespread woody plants in Hawaii. Biotropica, 40(3): 313-320.
18. Lott, J.E., S.B. Howard, C.R. Black and C.K. Ong. 2000. Allometric estimation of above-ground biomass and leaf area in managed *Grevillea robusta* agroforestry systems. Agroforestry Systems, 49: 1-15.
19. Mirabdollahi, M., A. Bonyad, B. Bakhshande and J. Torkaman. 2013. Study of age effects on growth of Beech trees in Lomir forest, Guilan. Iranian Forest Ecology Journal, 1(1): 1-15 (In Persian).
20. Mitsopoulos, I. D. and A.P. Dimitrakopoulos. 2007. Allometric equations for crown fuel biomass of Aleppo pine (*Pinus halepensis* Mill.) in Greece. International Journal of Wildland Fire, 16: 642-647.
21. Nikooy, M., R. Naghdi, B. Bakhshandeh and H. Amozadeh. 2013. Physical and values damages to felled trees during felling operation (Case study: Asalem watershed forests). Iranian Forest Ecology Journal, 1(2): 70-85 (In Persian).
22. Panahi, P., M. Pourhashemi and M. Hassani Nejad. 2011. Estimation of leaf biomass and leaf carbon sequestration of *Pistacia atlantica* in National Botanical Garden of Iran. Iranian Journal of Forest, 3(1): 1-12 (In Persian).
23. Parsapour, M.K., H. Sohrabi, A. Soltani and Y. Iranmanesh. 2013. Allometric equations for estimating biomass in four poplar species at Charmahal and Bakhtiari province. Iranian Journal of Forest and Poplar Research's, 21(3): 517-528 (In Persian).

24. Pourshakouri Allahdeh, F. and I. Hassanzad Navroodi. 2007. Investigation of the best method of volume estimation for Guilan forests (Case study: District one of NAV Asalem). Pajouhesh and Sazandegi, 77: 24-31 (In Persian).
25. Pourhashami, M., S. Eskandari, M. Dehghani, T. Najafi, A. Asadi and P. Panahi. 2012. Biomass and leaf area index of Caucasian Hackberry (*Celtis caucasica* Willd.) in Taileh urban forest, Sanandaj, Iran. Iranian Journal of Forest and Poplar Research, 19(4): 609-620 (In Persian).
26. Saatchi, S.S., A. Houghton, R.C. Dos Santos Alvala, J.V. Soare and Y. Yu. 2007. Distribution of above ground biomass in the Amazon. Global Change Biology, 13: 816-837.
27. Saglan, B., O. Kucuki, E. Bilgili, D. Durmaz and I. Basal. 2008. Estimating fuel biomass of some shrub species (Maquis) in Turkey. Turkish Journal of Agriculture, 32: 349-356.
28. Segura, M. and M. Kanninen. 2005. Allometric models for tree volume and total aboveground biomass in a tropical humid forest in Costa Rica. Biometrika, 37(1): 2-8.
29. Shojaei, M., B. Kiani, A. Sotoodeh and H. Azimzadeh. 2015. Investigation of the relation between primary topographic variables with presence, frequency and quantitative characteristics of plant species and vegetation types (Case study: Baghe- Shadi Forest, Harat, Yazd). Iranian Journal of Applied Ecology, 4(11): 1-13 (In Persian).
30. Sohrabi, H. and A. Shirvani. 2012. Allometric equations to predict areal biomass of *Pistacia atlantica* var. *mutica* in Khojir National Park. Iranian Journal Forest, 4(1): 55-64 (In Persian).
31. Strunk, J. L., H. Temesgen, H.E. Andersen and P. Packalen. 2014. Prediction of Forest Attributes with Field Plots, Landsat, and a Sample of Lidar Strips. Photogrammetric Engineering & Remote Sensing, 80(2): 143-150.
32. Trakunpinut, J., N. Gajaseni and N. Ruankawe. 2007. Carbon sequestration potential in aboveground biomass of Thong Pha Phum national forest, Thailand. Applied Ecology and Environmental Research, 5(9): 10-23.
33. Vahedi, A.A., A. Mataji, S. Babayi-Kafaki, J. Eshaghi-Rad, S.M. Hodjati and A. Djomo. 2014. Allometric equations for predicting aboveground biomass of beech-hornbeam stands in the Hyrcanian forests of Iran. Journal of Forest Science, 60(6): 236-247.
34. Varamesh, S., S.M. Hosseini, N. Abdi and M. Akbarinia. 2010. Increment of soil carbon sequestration due to forestation and its relation with some physical and chemical factors of soil. Iranian Journal of Forest, 2(1): 25-35 (In Persian).

Modeling the Standing Traits to Estimate Tree Volume and Biomass of *Acer monspessulanum* Subsp. *cinerascens* (Boiss.) using Multiple Regression

Ali Afrozandeh¹, Bahman Kiani² and Pedram Atarod³

1-M.Sc. Student, University of Yazd

2- Assistant Professor, University of Yazd, (Corresponding Author: bnkiani@yazd.ac.ir)

3- Associate Professor, University of Tehran

Received: Jun 25, 2016 Accepted: Jan 8, 2017

Abstract

Predicting the volume and biomass of multi-stem maple trees (*Acer monspessulanum* Subsp. *cinerascens* Boiss.) based on standing traits is necessary in forestry. In this research twenty sample trees were selected in four transects randomly in Bagh-Shadi Forest of Yazd province. After measuring the diameter at root collar (DRC), tree height, stems numbers and crown diameter and area all trees were cut down. Trunks and branches were separated, weighted and some sample disks were taken. Dry weight and volume of samples were determined in laboratory and according to dry-wet ratio and wood specific gravity; total dry weight (aboveground biomass) and volume of all trees were calculated. Multiple regression and curve estimation were applied for modeling. Results indicated that there were strong and significant relation between volume and biomass of trees and their height and DRC. Two-variable models were significant and reliable for branch (or crown) wet and dry weight ($R^2=0.85$), total tree wet and dry weight ($R^2=0.86$) and total tree volume ($R^2=0.87$). Prediction capability of two-order models according to tree height increased up to 10 percent. Results showed that R-square change in two-variable models was significant in contrast to one-variable models and coefficients increased from 6 to 44 percent. Also amount of error (NRMSE) decreased from 15 to 41 percent. Finally it can be said that tree height and DRC was able to predict 87 percent of biomass and volume of maple trees with a high precision.

Keywords: Above-ground Biomass, Allometry, Multiple Regression, Standing Volume, Yazd